

UMJETNOST HLEBINSKE ŠKOLE

Kvaliteta projekta Umjetnost Hlebinske škole, autora Vladimira Crnkovića, rezultat je kritičareva dugog bavljenja fenomenom naive, podjednako hrvatskim i svjetskim majstorima, a osobito intenzivnog bavljenja stvaralaštvom umjetnika Hlebinske škole. Počev od 1968. godine, on je priredio brojne autorske samostalne, monografske i retrospektivne izložbe svih najvažnijih majstora tog fenomena, popraćene katalogima s kraćim zapisima, esejima ili studijama; autor je i niza monografija o slikarima Hlebinske škole. Sve je to puno pokriće da s velikom akribijom prilazi tom stvaralaštvu, te da argumentirano stoji i iza ovoga najnovijeg izbora i sinteze. Izložbom i monografijom predočen je odabir iz stvaralaštva dvanaest umjetnika – Ivana Generalića, Franje Mraza, Mirka Viriusa, Dragana Gažija, Ivana Večenaja, Mije Kovačića, Martina Mehkeka, Josipa Generalića, Ivana Lackovića, Franje Vujčeca, Nade Švegović Budaj i Dragice Lončarić. Svi su ovi slikari predstavljeni najznačajnijim i najkarakterističnijim (dostupnim) djelima, a broj eksponata pojedinog autora proporcionalan je njegovu umjetničkom i kulturološkom značenju.

U uvodnim marginalijama autor podastire niz činjenica, čime fenomen ovog slikarstva situira u točno određeni povijesni trenutak, te pojavu Hlebinske škole objašnjava dijalektičkom metodom. Kada se bavi pak pojedinim autorima, najvažnije je i najuspješnije Crnkovićevo slojevito iščitavanje pojedinih umjetnina, gdje se usredotočuje na dubinsko odčitavanje tematskih, stilsko - morfoloških i poetičkih značajki, pri čemu koristi niz svojih ranijih teza i vrednovanja, kao što podastire brojne nove spoznaje. Na taj je način interpretirao slike samo pet autora – Ivana Generalića, Viriusa, Gažija, Večenaja i Kovačića – što zasigurno nije tek puka slučajnost.

Iako slijedi povijesnu ulančanost, Crnkovićevo je odabir ponajprije estetski; dakle, ovo nije povijest Hlebinske škole, nego, kako sâm navodi, antologijski odabir najvrsnijih autora i njihovih najboljih ostvarenja. Izabrani se umjetnici ne sagledavaju unutar vlastitih povijesnih koordinata i razvojnih procesa, nego koncentracijom na samo najviše domete – bili oni u pojedinim tematskim cjelinama, ili sadržani u pojedinim kraćim ili dužim razdobljima.

Usprkos velikoj popularnosti, dosad je priređeno samo nekoliko relevantnih izložaba Hlebinske škole. Fenomen je započeo tridesetih godina prošlog stoljeća, kada su Generalić i Mraz izlagali na izložbama udruženja umjetnika Zemlja. Prva samostalna prezentacija bila je upriličena 1955, na Trećem međunarodnom bijenalu u São Paulu, kada su ovi seljački slikari iz prve generacije izlagali zajedno sa svojim mentorom i učiteljem, Krstom Hegedušićem. Interesantno je spomenuti da je izložba prije odlaska u Brazil pokazana u zagrebačkoj Modernoj galeriji, no u trajanju od samo dva dana. Sljedeća važna prezentacija bila je u sklopu izložbe Yugoslav Modern Primitives, za vrijeme ljetnog festivala u Edinburghu 1962. Selektor bijaše Krsto Hegedušić, koji i sâm participira na izložbi. Za potrebe tog projekta, objavljena je u Zagrebu na engleskom jeziku mala monografija *The Hlebine School*, autora Željka Gruma,

Nada Švegović Budaj, Ikar, 1990., ulje na staklu, 500x550 mm, vlasnik HMNU, Zagreb

Dragica Lončarić, Svitanje, 1984., ulje na staklu, 158x188 mm, vlasnik HMNU, Zagreb

gdje su zastupljeni svi najvažniji umjetnici prve i druge generacije. Od 1963. godine, pa do kraja tog desetljeća, nekoliko je revijalnih izložaba tog segmenta priredio zagrebački novinar Gerhard Ledić. Sredinom i u drugoj polovici šezdesetih, švicarski galerist Bruno Bischofberger priređuje nekoliko vrlo atraktivnih izložaba, gdje u nazivu susrećemo ime Hlebinska škola. Prošlo je zatim petnaestak godina bez ikakvih projekata, i tek 1981., u povodu 50. obljetnice prvog izlaganja Generalića i Mraza, galerije u Hlebinama i Koprivnici te zagrebačka Galerija primitivne umjetnosti priredile su izložbu pod nazivom Hlebinski krug. Posljednja je izložba tog fenomena priređena u Galeriji Hell u Münchenu 2001., u povodu sedamdesete godišnjice prvog izlaganja podravskih “seljaka - slikara”.

Iako se u brojnim prigodama pisalo o Hlebinskoj školi – od novina do časopisa i raznih kataloga – osim spomenute male Grumove knjige, postoji jedino još opsežna sinteza ovog fenomena iz pera Grge Gamulina, *I Pittori Naïfs della Scuola di Hlebina*, koju je objavio Mondadori u Italiji, i koja je potom prevedena na francuski, njemački i švedski. Nažalost, ta knjiga ne postoji u izvorniku, na hrvatskom jeziku.

Naveli smo ovu kratku kronologiju o izložbama i tekstualnim interpretacijama Hlebinske škole, o čemu Vladimir Crnković opširnije piše u uvodnim marginalijama, kako bi se vidjelo da je ovaj najnoviji projekt Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti iznimno važan za našu kulturu. Crnković je u fokus svoje pažnje stavio ono što je i najvažnije u tom fenomenu – umjetnost samu.

NAPOMENA

Recenzija projekta *Umjetnost hlebinske škole*, Zagreb, veljača 2005.